

Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi – Journal of Social Sciences
Cilt / Volume: 2008-2 Sayı / Issue: 17

ORTA DOĞU ÜLKELERİNİN TÜRK DIŞ POLİTİKASINA BAKIŞI: GAZZE SAVAŞI BAĞLAMINDA BİR ANALİZ *

Veysel AYHAN**

ÖZET

Gazze Savaşı, 2006 Ocağında işgal altındaki Filistin topraklarında düzenlenen genel seçimlerden Hamas'ın tek başına hükümeti kuracak çoğunluğu elde etmesiyle derinleşen İsrail-Hamas gerginliğine dayanmaktadır. Hamas'ın 132 sandalyeli Filistin Parlamentosu için yapılan seçimlerden 76 sandalye kazanarak hükümeti tek başına kuracak çoğunluğu elde etmesi, İsrail'de büyük bir tepkiye yol açmıştır. Seçimlerden sonra İsrail hükümeti tarafından yapılan açıklamalarda Hamas'ın doğrudan veya dolaylı bir şekilde içerisinde yer alacağı Filistin Otoritesi'nin “*terörist bir otorite*” olarak kabul edileceği ve meşru bir hükümet olarak tanınmayacağı ifade edilirken, sözkonusu yönetimle her alanda mücadele edileceğinin altı çizilmiştir. İsrail'in Hamas'ı tecrit politikalarına karşın Türkiye ise seçimlerin hemen ardından bir Hamas heyetiyle Türkiye'de görüşmüştür. Türkiye'nin temel politikası seçimleri kazanmış bir parti olan Hamas'ın Orta Doğu barış sürecinden dışlanmasına karşı çıkmaktır. Nitekim Gazze Savaşı öncesi ve sonrası dönemde de Türkiye, Hamas'ın barış sürecinin bir tarafı olarak kabul edilmesi yönündeki girişimlerini sürdürmüştür. Bu çalışmada Gazze Savaşı, Türkiye'nin Tepkisi ve Türkiye'nin politikasının Arap ülkelerindeki yansımaları irdelenecektir.

ABSTRACT

Gaza War based on Israel-Hamas tension becoming deep after the Palestinian group won the elections in January 2006. Israel reacted to Hamas which was to come to power alone after winning the 76 seats in the result of election held for Parliament composed of 132 seats. In the statements made by Israeli government after election, that Israel will accept the Palestinian Authority directly or indirectly consisted of Hamas as “*Terrorist Authority*”, and will not recognize this authority as legal government. Israel underlined that it will fight with this authority in all areas. Israel and the United States were seeking to isolate the Hamas. But Turkey, Israel's closest regional ally, welcomed a Hamas delegation to Ankara shortly after it won elections. Turkey defended its dialogue with the Hamas leader and has repeatedly asked the Hamas should be involved in the Middle East peace process. This study examines Gaza War, Turkey's reaction and

* Bu çalışma, TÜBİTAK 107K447 nolu proje kapsamında Orta Doğu ülkelerinde gerçekleştirilen saha çalışmaları sonucu elde edilen gözlem ve mülakatlarla desteklenmiştir.

** Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü veyselayhan@gmail.com

reflections of Turkish policy on the Arab countries.

İSRAİL-HAMAS GERGİNLİĞİ: GAZZE SAVAŞI

Filistin'de özerk yönetim parlamentosu üyelerinin belirlenmesi için 2006 Ocağından gerçekleşen seçimlerden Hamas'ın tek başına hükümeti kuracak çoğunluğu elde etmesinin ardından İsrail'in Hamas'ı tanımama ve onunla politik, ekonomik ve askeri tüm alanlarda mücadelesini sürdürme kararı³ uluslararası kamuoyundan destek görmüş ve bu çerçevede Batılı ülkeler ve özellikle Amerikan hükümeti Hamas'ın içerisinde yer alacağı Filistin Otoritesi'ni tanımayacağını açıklamıştır.⁴ Buna rağmen Hamas'ın hükümeti kurmasını engelleyememişlerdir. Ancak, 2006-2009 arası dönemde İsrail'in ve uluslararası kamuoyunun Hamas'ı tecrit etme politikaları sonucu Filistin topraklarında başlayan ekonomik ve sosyal sorunlar kısa sürede bölgede Fetih-Hamas rekabetinin derinleşmesine yol açmıştır. İki Filistinli grup arasında yaşanan gerginlik ve çatışma süreci 2007 Haziranında yerini bir iç savaşa bırakmıştır. Çatışmalar Fetih'in Batı Şeria'da, Hamas'ın da Gazze Şeridi'nin kontrolünü ele geçirmesiyle farklı bir aşamaya geçerken, işgal altındaki Filistin toprakları da fiili olarak iki ayrı iktidara bölünmüş oldu. Öte yandan Gazze'nin Hamas'ın silahlı güçlerinin kontrolüne geçmesinden hemen sonra İsrail, Gazze'ye karşı uyguladığı ambargo ve abluka politikasını daha da sertleştirmiştir. Yaklaşık 1,5 milyon insanın yaşadığı Gazze'de İsrail'in ambargo uygulaması sonucu ciddi ekonomik, sosyal ve sağlık sorunları baş göstermiştir. Diğer yandan Gazze kuşatmasının sürdüğü dönemde İsrail hava kuvvetleri de aralıklı bir şekilde Gazze'deki Hamas militanlarına ve destekçilerine karşı hava operasyonları düzenleme politikasını sürdürmüştür. Sözkonusu saldırılar sırasında Hamas militanlarının yanı sıra birçok sivil de yaşamını yitirmiştir. İsrail'in saldırılarına kısa menzilli roketlerle karşılık vermeye çalışan Hamas'ın tecridi kaldırma politikası ise uluslararası toplum tarafından destek görmemiştir. Karşılıklı saldırıların sürdüğü Haziran 2008'de Mısır'ın girişimleriyle İsrail ve Hamas arasında altı aylık bir ateşkes kabul edildi. Hamas, 19 Haziranda yürürlüğe giren ateşkesi Gazze'ye uygulanan ambargonun kaldırılmasına zemin hazırlamak için kabul ederken, İsrail de Hamas'ın roket saldırılarını durdurmak için kabul etmişti. Aralık ortalarında ateşkesin bir kez daha uzatılıp uzatılmayacağı tartışıldığı günlerde Hamas yetkileri yaptıkları açıklamada İsrail'in ateşkes koşullarına uymadığını ileri sürerek 19 Aralıkta son bulacak ateşkesi uzatmayacaklarını açıklamışlardır. Hamas'a göre ateşkesin uzatılabilmesi için İsrail'in Gazze'ye uyguladığı ambargo ve abluka politikasını terk etmesi, insani yardımların serbest bırakılması ve sınırları açması gerekirdi. Hamas ayrıca İsrail'i ateşkesin yürürlükte olduğu dönemde askeri saldırılarını

³ *American-Israeli Cooperative Enterprise*, Israeli Cabinet Announces Measures in Reaction to Hamas Election Victory, (February 19, 2006), <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Peace/cabinet021906.html> (e.t. 29.02.2009)

⁴ Tepkiler hakkında bkz., Many Turner, "Building Democracy in Palestine: Liberal Peace Theory and the Election of Hamas", *Democratizations*, Vol:13, no:5 (Dec., 2006), ss. 739-740

sürdürmekle suçlamıştı. Nitekim 4 Kasım 2008 tarihinde Gazze'ye düzenlenen İsrail saldırısı sırasında altı Hamas militanının yaşamını yitirmesi, insani yardımların Gazze'ye sınırlı miktarda girişine izin verilmesi ve sınırların kapalı tutulması İsrail'in ateşkes koşullarına uymadığını göstermekteydi. 18 Aralıkta Hamas'ın ateşkesi uzatmayacağını açıklamasından yaklaşık bir hafta sonra Gazze'ye yönelik İsrail hava saldırıları başlamıştır. Sözkonusu hava saldırıları geniş kapsamlı bir kara harekâtının başlayacağını gösteriyordu.⁵

Diğer yandan İsrail askeri birimleri tarafından da açıklandığı üzere İsrail'in kapsamlı bir Gazze Operasyonuna ateşkes döneminde hazırlandığı anlaşılmaktadır.⁶ Cordesman'ın resmi belgeler, açıklamalar ve mülakatlara dayandırarak hazırladığı Gazze Savaşı adlı Raporda İsrail'in 2006 İsrail-Lübnan Savaşı'nın ardından kapsamlı bir Hamas operasyonu için hazırlanmaya başladığını ileri sürmektedir. Hizbullah ile yapılan savaştan askeri, politik ve psikolojik anlamda önemli dersler çıkartan İsrail Savunma Güçlerinin olası Gazze saldırısı için özel bir askeri eğitim ve tatbikatlar yaptığını ileri sürmüştür. Cordesman'a göre saldırı stratejisinin temelinde gizlilik ve yanlış yönlendirme önemli bir yer tutmuştu. Hazırlık aşamasının gizli tutulması, ani ve sürpriz bir saldırı ile Hamas'a ağır darbe vurulması amacına yönelikti. Ayrıca Mısır ve Türkiye ziyaretleri gerçekleştirilerek Hamas'a yanlış mesajlar gönderilmesi sağlanmıştır. Diğer bir deyişle İsrail, saldırı olasılığını gizlemek ve sorunu barışçıl yöntemlerle çözmek istediğine dair bir algılama yaratmak için Mısır ve Türkiye'ye ziyaretler de bulmuştu Cordesman, Dışişleri Bakanı Livni'nin Mısır'a gönderilmesinin saldırı planının bir parçası olduğunu ileri sürmektedir.⁷ Sözkonusu ziyaretlerin hemen ardından 27 Aralıkta İsrail'in sürpriz saldırısı başlamıştı.

27 Aralıkta yoğun bir hava saldırısı ile başlayan Gazze Savaşında İsrail öncelikli hedefleri arasında doğrudan Hamas'ın lider kadrosu ile Hamas'ın denetiminde olan askeri, sıhhi, sosyal ve kültürel tesisler ile yerleşim birimleri vardı. İsrail'in büyük çaplı ve kapsamlı bir operasyona girişmesini beklemeyen Hamas ise saldırılara hazırlıksız yakalanmıştı. Nitekim 27 Aralıkta Savaş uçakları ve helikopterlerin katıldığı ilk günkü hava bombardımanında fırlatılan füzeler, Hamas'a ait güvenlik birimleri, karargâhlar, sosyal hizmet binalarını ve istihbarat birimlerini hedef alırken saldırılarda 279 kişi yaşamını yitirmiş ve

⁵ Bu konuda bkz., Anthony H. Cordesman, "The "Gaza War": A Strategic Analysis", *Center for Strategic International Studies*, February 2, 2009, s. 15

⁶ 27 Aralık saldırılarından önce Haaretz Gazetesi tarafından bazı bölümleri yayınlanan İsrail Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde Hamas'ın 2009 Ocağında gerçekleşecek olan Filistin Otoritesi seçimlerini kazanma olasılığına karşın İsrail'in uluslar arası toplum ve ABD ile çatışmayı göze alarak seçimlerinin yapılmasını engellemesi üzerinde durulmuştu. Gazete'nin ileri sürdüğüne göre Rapor'da ateşkesin çökmezi ve Gazze Şeridi'nde çatışmaların tekrar başlaması durumunda, İsrail Gazze'deki Hamas iktidarını mutlaka düşürmesi gerektiği ifade edilmiş. Bkz.: Barak Ravid, "Defense Establishment Paper: Golan for Syria Peace, plan for Iran Strike", *Haaretz Newspaper*, 29 Kasım 2008.

⁷ Cordesman, loc.cit.

yaklaşık 900 kişi de yaralanmıştı. Hava saldırıları daha sonraki günlerde Hamas'ın önemli kültürel simgelerinden olan İslam Üniversitesi, BM'e ait okullar, atölyeler, hastaneler ve sivil yerleşim birimlerine kadar genişleyecekti.⁸ 4 Ocak günü Gazze'nin etrafında konuşlandırılan İsrail kara birliklerinin Gazze'nin içlerine doğru askeri harekâtı başlatmasıyla 17 Ocak akşamına kadar sürecek olan kara harekâtı da başlamış oldu. Kara harekâtının başında bir açıklama yapan İsrail Savunma Gücü (IDF) sözcüsü hedeflerinin “*teröre destek verenler, teröre lojistik destek sağlayanlar ve çocuklarını veya eşlerini terör amaçlı eylemlerde kullananların, terörist muamelesi göreceklerini*” belirtmişti.⁹ Sözkonusu açıklamadan da anlaşıldığı üzere Gazze Şeridi'nde İsrail karşıtı sivil protesto eylemlere karışmış bulunan çocuklar ve kadınlar da hedef olarak seçilmiş bulunmaktaydı.

Kara harekâtının ilk günlerinde İsrail ordusunun güçlü bir direnişle karşılaşmadan ilerlemesi Hamas'ın hem bir savunma planı kurmadığını hem de taktiksel olarak cephe savaşına girecek hazırlığa sahip olmadığını göstermişti. Ancak, İsrail Savunma Gücü'nün ortaya koyduğu savaş stratejisi Filistin tarafında yaşanan sivil ölümlerin yüksek olmasına yol açtı. Nitekim 27 Aralık-18 Ocak arası süren saldırılar sırasında BM verilerine göre 412'si çocuk olmak üzere 1300 kişi yaşamını yitirmiştir. 1855'i çocuk olmak üzere 5450 kişide de İsrail saldırıları sonucu yaralanmıştır.¹⁰ İsrail saldırıları sırasında buldozerlerin de kullanılması sonucu 20.614 yerleşim birimi kullanılmaz hale gelmiştir. Yakılan yerleşim birimleri arasında 25 okul, 10 su deposu, 10 elektrik santrali de bulunmaktaydı. Ayrıca ekili tarım alanlarının %80'i tahrip edilmiştir.¹¹

Gazze Savaşı 17 Ocakta İsrail'in Mısır tarafından önerilen ateşkes koşullarını kabul etmesinin ardından Hamas'ın da ateşkes anlaşmasını kabul ettiğini açıklamasıyla son bulmuştu. 21 Ocakta İsrail kara birlikleri Gazze'den çekilmiştir.¹² Savaşın İsrail için askeri ve sivil kayıpları ise yalnızca 14 ölü olarak verilmiştir. Gazze Savaşı sırasında İsrail askeri birimlerinin kayıpları ise yalnızca 10 asker olarak açıklanmıştır. Bunlardan dört tanesi dost ateşle yaşamını yitirmiştir. Askeri kayıpların yanı sıra sivil kayıpların sayısı ise dört İsrailli olarak açıklanmıştı. Karşılaştırmalı olarak bakıldığında İsrail'in Hamas'la doğrudan bir çatışmaya girmediğini ve daha ziyade sivil-militan hedefi gözetmeksizin Gazze'de yaşayan herkesi düşman olarak gördüğü söylenebilir. Nitekim saldırılar sırasında uluslararası hukuk tarafından

⁸ Ibid., s. 31. Detaylı bilgi için Filistin Bilgi Merkezi Resmi Sitesi'ne bkz., *The Palestinian Information Center (PIC)*, <http://www.palestine-info.co.uk/en/> (e.t. 22.02.2008)

⁹ Embassy of Israel, “IDF Operation in Gaza: Cast Lead”, <http://www.israemb.org/Operation%20Cast%20Lead/Website4.htm> (e.t. 21.02.2008)

¹⁰ Cordesman, op. cit., 62

¹¹ Ibid., ss. 76-77

¹² Hamas'ın ateşkesi kabul etmesinde Türkiye'nin önemli bir rol oynadığı ileri sürülmektedir, bkz., *CNNTurk Haber*, “Hamas, Türkiye'nin Talebiyle Ateşkes ilan etti”, <http://www.cnntrk.com/2009/turkiye/01/19/hamas.turkiyenin.talebiyle.ateskes.ilan.etti/509564.0/index.html> (e.t. 22.02.2008)

“yasaklanmış silahların kullanılması”, BM’e ait okulların vurulması ve çocuk ölümlerindeki yükseklik İsrail’in topyekün Gazzelileri cezalandırmak istediğini göstermektedir.¹³

İSRAİL SALDIRILARINA TÜRKİYE’NİN TEPKİSİ

27 Aralık 2008 tarihinde başlayan İsrail’in Gazze Operasyonu’na en sert tepki veren ülkelerin başında Türkiye gelmiştir. Başbakan Erdoğan, İsrail’in hava harekâtının başlamasının hemen ardından yaptığı açıklamalarda İsrail’i saldırgan ve barışı tehdit eden taraf olarak nitelendirmekten çekinmemiştir. İsrail’i tanıyan ilk Müslüman ülke olan Türkiye’nin Başbakanı Erdoğan, Gazze’ye hava saldırılarının başladığı gün Birleşmiş Milletler’i ve uluslararası kamuoyunu İsrail’in saldırıları karşısında göreve çağırarak ve *bir açık hava hapishanesi* olarak gördüğü Gazze’de insanlara karşı yapılan askeri operasyonu sert bir dille eleştirmiştir.¹⁴ Başbakan Erdoğan İsrail’in saldırılarını durdurması için 27 Aralıkta BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon ile bir görüşme gerçekleştirmiş, ardından çatışmaları durdurmak için bölge ülkeleri üzerinde yoğun diplomatik faaliyetler başlatmıştır. Nitekim Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan resmi açıklamalarda da İsrail’in askeri harekâtı derhal durdurması istenmiş ve Gazze’ye yönelik düzenlenen askeri operasyonda çok sayıda Filistinlinin yaşamını yitirmesi şiddetle kınanmıştır. Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan resmi açıklamalarda uluslararası toplumunun Gazze’de yaşanan trajediye tepkisiz kalmaması ve acil insani yardımları başlatması talep edilmiştir.¹⁵ 30 Aralıkta toplanan Milli Güvenlik Kurulu’nun ardından yapılan basın açıklamasında Gazze Savaşıyla ilgili olarak sivil ölümlerden duyulan endişe dile getirilmiş ve askeri harekâtın derhal durdurulması, çatışmaların sona erdirilmesi, diplomasiye öncelik verilmesi, Gazze’deki halka insani yardımların güvenli şekilde ulaştırılmasının sağlanması çağrısında bulunulmuştur.¹⁶ Dolayısıyla Türkiye’nin Gazze Savaşına yönelik vermiş olduğu tepkinin hükümet düzeyinde kalmadığı, tüm kurumların aynı politikayı benimsediği görülmektedir.

Diğer yandan Türkiye’nin Gazze Savaşına verdiği tepki bazı kesimler tarafından Türkiye’nin Orta Doğu’da Hamas gibi radikal dini grupları desteklediği iddialarını tekrar gündeme getirmiştir. Ancak Filistin sorunu

¹³İsrail’in Gazze Savaşı sırasında uluslararası hukuku ihlal ettiği ve insanlık suçu işlediğine dair iddiaları araştırmak için BM tarafından bir araştırma komisyonu kurulmasına karar verilmiş ve komisyonun başkanlığına Richard J. Goldstone atanmıştır. Bkz., BM İnsan Hakları Komisyonu, “Basın Açıklaması 03.03.2009”, <http://www.unhchr.ch/hurricane/hurricane.nsf/view01/2796E2CA43CA4D94C125758D002F8D25?opendocument>

¹⁴ *NTV Haber*, “Erdoğan: İsrail’in Saldırısı Barışa Darbe”, 29 Aralık 2008, <http://www.ntvmsnbc.com/news/470442.asp>

¹⁵ 27 Aralık ve 28 Aralık tarihinde yapılan 221 ve 222 Sayılı Dışişleri Bakanlığı açıklamaları

¹⁶ *Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Resmi Sitesi*, “30 Aralık 2008 Tarihli Basın Bildirisi”, <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/basinbildiri2008/30aralik2008.html> (e.t. 24.03.2009)

özelinde düşünüldüğünde 2000 sonrası dönemde Türkiye'nin İsrail saldırılarına benzer tepkiler verdiği görülmektedir. İsrail, Nisan 2002'de, Batı Şeria'ya saldırıp Filistin lideri Yaser Arafat'ı kuşattığında dönemin Başbakanı Bülent Ecevit İsrail'i "*Filistin halkına karşı soykırım işlemekle*" suçlamıştı. Mart 2004'te Hamas lideri Şeyh Yasin'in öldürülmesinin ardından da Başbakan Erdoğan İsrail'i "*terörist devlet*" olarak nitelendirmişti.¹⁷ Türkiye 2006 Ocağında Filistin'de gerçekleştirilen seçimlerin ardından hükümeti kuracak çoğunluğu elde eden Hamas'ı meşru bir otorite olarak tanıyarak Filistin konusunda İsrail ve Batılı ülkelerden farklı bir politika izlediğini bir kez daha göstermişti. Özellikle seçimlerin ardından AKP hükümeti, Hamaslı yetkililerle Ankara'da bir görüşme gerçekleştirerek Filistin sorununda hem Batı yanlısı Arap hükümetlerinden hem de İsrail'den farklı bir politik tutum ortaya koymuştu. Hamas'ı siyasal olarak tanımama girişimlerine karşı AKP hükümeti Filistin seçimlerinin ardından Hamas'ın Siyasi Büro Şefi Halid Meşal ile Ankara'da bir görüşme gerçekleştirmiştir. 17 Şubat 2006 tarihinde Ankara'da gerçekleşen görüşmeye dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül doğrudan katılarak Hamas'ın siyasal olarak tanınması yönünde hem Arap kamuoyuna hem de uluslararası topluma önemli bir mesaj vermişti. 2006 sonrası dönemde de Türkiye'nin Hamas ve Filistin sorununa bakışı sürekli bir şekilde hem İsrail ve ABD hem de Batı yanlısı Arap yönetimlerinden farklı bir çizgide olmuştur.¹⁸

Bu bağlamda 2008 Aralıkta İsrail ile Hamas arasında askeri çatışmaların tekrar başlamasından kısa bir süre sonra Başbakan Erdoğan İsrail'in politikalarını sert bir şekilde eleştirmesi dikkat çekmiştir. Çünkü Türkiye'nin çatışmaların başlamasından hemen sonra ve Arap ülkelerinin çatışmalardan Hamas'ı sorumlu tutma yönündeki tutumlarına karşı doğrudan İsrail'i suçlayan açıklamalarda bulunması ve sorunu uluslararası platformlara taşıma girişimleri Mısır ve Suudi Arabistan gibi ülkeleri Arap kamuoyu önünde zor durumda bırakmıştır. Aynı günlerde Hizbullah lideri Nasrullah'ın da Mübarek rejimini Gazze'de işlenen insanlık suçuna ortak olmakla suçlaması dikkat çekicidir.¹⁹ Arap kamuoyunun ve entelektüellerinin Gazze saldırılarının başında dikkatlerini ve ilgilerini Türkiye'nin üzerine çeken gelişme ise Türkiye'nin İsrail'i Filistinlilere karşı devlet terörü işlemekle suçlamış olmasıydı. Başbakan Erdoğan, İsrail operasyonunun ciddi bir insanlık suçu olduğunu ifade ettiği 29 Aralık'ta konuşmasında "*Masum, savunmasız insanların, çocukların, kadınların öldürülmesinin, sivil yerleşim yerlerinin bombalanmasının, bu tür orantısız güç kullanımlarının kabul edilemez bir durum olduğunu*" belirtmiştir. Erdoğan sivil insanların öldürülmesinin "*ciddi bir insanlık suçu*" olduğunu ileri sürmüştü.²⁰

¹⁷ Şahin Alp, "İsrail ile İlişkilerde İdealizm ve Realizm", *Zaman Gazetesi*, 06.01.2009

¹⁸ Türkiye'nin politikaları hakkında bkz., Bülent Aras, "Turkey and the Palestinian Question", *SETA Policy Brief*, No: 27, January, 2009.

¹⁹ Cordesman, op. cit., s. 9

²⁰ *Milliyet Gazetesi*, "Erdoğan: Ciddi İnsanlık Suçu", 29.12.2008,

Türkiye'nin İsrail saldırılarına sert tepki vermesinin arkasında yatan bir diğer neden de İsrail Başbakanı Olmert'in hava harekâtından önce Türkiye'yi ziyaret etmesidir. Söz konusu ziyaretin ardından başlayan hava saldırılarının ardından hem ulusal hem de uluslararası alanda Türkiye'nin saldırılardan haberdar edildiği yönünde bir tartışma yaşandı. Oysa Türkiye'deki görüşmede gündeme gelen konu İsrail-Suriye arasındaki dolaylı görüşmeler olmuştur. Erdoğan söz konusu görüşmeye yönelik Newsweek Dergisi'nden Lally Weymouth'e verdiği mülakatta konuyu bir kez daha gündeme taşımıştır. Erdoğan'a göre Beşşar Esad'ın da görüşleri alındıktan sonra Suriye ve İsrail arasında dolaylı görüşmelerden doğrudan görüşmelere geçilmesi Olmert'e teklif edilmiştir. Ancak, Başbakan Olmert teklife hemen cevap vermek yerine “*geri döner dönmez meslektaşlarıma danışacağım ve size geri döneceğim*” demiştir. Türkiye, doğrudan görüşmelere başlama yönündeki İsrail'in cevabını beklerken, 27 Aralıkta Gazze'ye bombalar düşmesini sert bir şekilde eleştirmiştir.²¹ Erdoğan'a göre İsrail saldırısı Orta Doğu'daki barış girişimlerine ve bu yönde çaba harcayan Türkiye'ye karşı saygısızlıktır.²² Ancak Cordesman'ın çalışmasından da anlaşıldığı üzere İsrail, Hamas'ı hazırlıksız vurmak için Gazze Operasyonunu olabildiğince gizli tutmayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda saldırı öncesi Hamas'ın olası bir savunma yapmasını engellemek için Mısır ve Türkiye ziyaretleri gündeme gelmiş olabilir. Bu ziyaretlerdeki amaç sorunu diplomatik yöntemlerle çözme girişimleri adı altında Hamas'ı yanlış yönlendirmektir. Daha öncede belirtildiği üzere Dışişleri Bakanı Livni'nin Mısır ziyareti ve Olmert'in Türkiye ziyaretleri Savaş planının bir parçasıydı. İşin bir diğer ilginç yanı ise görüşmeler sırasında Türkiye ile Hamas arasındaki ilişkilerin de gündeme gelmiş olmasıdır. Bu görüşmeler sırasında Olmert Hamas ile Erdoğan arasında ilişkinin düzeyini bile gündeme getirmiş olması dikkat çekicidir. Olmert, Hamas'a Türkiye üzerinden yanlış bir mesaj göndermek istemiş olabilir.

Başbakan Erdoğan'ın yanı sıra Cumhurbaşkanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve Muhalefettin de İsrail'in saldırıları karşısında sesiz kalmaması dikkat çekicidir. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül bir TV programında, “*İsrail'in göz göre göre dünyanın en ağır silahlarıyla saldırması, çocuk, kadın asker, polis, ne olursa olsun insan öldürmesi çok acı*” diyerek İsrail'i eleştirmiştir.²³ Saadet Partisi “*Filistinlilerle Dayanışma Mitinglerini*” tüm Türkiye çapında düzenlerken, CHP yönetimi de İsrail hükümetini sert açıklamalarla eleştirmiştir. CHP Grup Başkanvekili Hakkı Süha Okay İsrail saldırılarına tepkisini “*Bu bir insanlık ayıbıdır; devlet terörüdür. Maalesef ilk kez yaşanmamaktadır*”

²¹ Lally Weymouth, “We Believe We Can Achieve Something’ Turkey’s prime minister speaks out from Davos”, *Newsweek*, Feb 9, 2009.

²² *Arab News*, “Erdogan wants Obama to redefine terrorism in Mideast”, <http://www.arabnews.com/?page=4§ion=0&article=118713&d=30&m=1&y=2009>, (e.t.12.03.2009)

²³ *Hürriyet Gazetesi*, “İsrail Ordusu Gazze’yi Ortadan İkiye Böldü”, http://www.hurriyetusa.com/haber/haber_detay.asp?id=19293 (e.t. 18.02.2009)

sözleriyle ortaya koymuştu.²⁴

İsrail'in 4 Ocak'ta kara harekâtını başlatmasının ardından Türkiye'nin tepkisi daha da sertleşmiştir. Erdoğan 6 Ocak tarihinde yaptığı bir açıklamada *"Barak'a Livni'ye sesleniyorum. Tarih sizi insanlık yaşamına kara leke düşürdünüz diye yargılayacak. Biz, topraklarınızdan kovulduğunuz zaman sizi bu topraklarda ağırlayan Osmanlı'nın torunları olarak konuşuyoruz"* sözlerine yer vermişti.²⁵ Erdoğan Arap toplumunda büyük bir etki yapan konuşmasında ise *"İsrailliler tarafından öldürülen günahsız ve savunmasız kişilerin ahının yerde kalmayacağını"* dile getirmiştir. Türkiye'nin tutumunun duygusal olduğuna dair İsrail'in yaptığı suçlamalar ise Ankara'da tepkiyle karşılanmıştı. Başbakan Erdoğan konuyla ilgili olarak *"üslubu sert" diyenler var. Herhalde bu, fosforlu bombalardan daha sert değil"* diyerek İsrail'in uluslararası hukuk tarafından savaşlarda kullanılması yasaklanmış silahları kullandığını bir kez daha gündeme getirmiştir.²⁶

Türkiye'nin İsrail saldırılarına tepkisi sadece resmi düzeyde kalmamıştır. Sokak gösterilerinin yanı sıra spor sahalarında da İsrail'e duyulan öfke kendini göstermiştir Türkiye'nin değişik bölgelerinde İsrail'in saldırılarını protesto etmek amacıyla binlerce insan düzenlenen gösterilere katılırken 6 Ocak'ta da Ankara'da Türk Telekom ile karşılaşacak olan İsrail'in basketbol takımı Bnei Hasharon'a karşı gerçekleşen yoğun protestoları tüm Dünya'da flaş haber olmuştur. Bunların yanında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Gazze Saldırılarına protesto etmek için tüm yurtda ilköğretim öğrencilerinin bir dakikalık saygı duruşu gerçekleştirmesi oldukça anlamlı olmuştur. Öğrencilerin yaptığı gösterinin Arap toplumunda, izlenen İsrail karşıtı politikaya tüm ulusun destek verdiği şeklinde algılandığı gözlemlenmiştir.

Türkiye'nin saldırılara verdiği tepki ateşkes anlaşmasının İsrail tarafından kabul edildiği 18 Ocak'tan sonra da sürmüştür. Erdoğan İsrail'in ateşkes kararına yönelik olarak Almanya'da yaptığı açıklamada *"Ne yaptın? Yavrular, sivil insanlar öldürüldü, bu mudur elde ettiğin? Orada orantısız ve aşırı güç kullanılıyor. Gazze senin ülken mi? Senin toprakların mı? Ne işin var orada?"* ifadelerini kullandı.²⁷ Tüm bu eleştirilerin üstüne bir de Başbakan Erdoğan'ın Davos'ta Dünya Ekonomik Forumu kapsamında gerçekleştirilen *"Gazze Orta Doğu'da Barış Modeli"* oturumunda İsrail Cumhurbaşkanı'na yönelttiği sert eleştiriler tüm dünyada büyük bir yankı yaratmıştır. Davos Zirvesinde Erdoğan'ın İsrail'i sivil insanları öldüren bir rejim olarak nitelendirmesi Türkiye-İsrail ilişkilerinde yaşanan kırılmanın uzunca bir dönem eski haline gelmeyeceğini göstermiştir.

²⁴ *Cumhuriyet Gazetesi*, "İsrail'in Gazze'ye saldırıları"

²⁹ Aralık 2008, <http://www.cumhuriyet.com.tr/?im=yhs&hn=26536>

²⁵ *Milliyet Gazetesi*, "Başbakan Erdoğan'dan 'Duygusal Konuşuyor' Diyenlere Tepki", 06.01.2009

²⁶ *Radikal Gazetesi*, "Başbakan: Üslubum Herhalde bu Fosforlu Bombalardan Daha Sert Değil", 14/01/2009

²⁷ Güven Özalp, "Erdoğan'dan İsrail'e: Gazze Senin Ülken mi?", *Milliyet Gazetesi*, 19.1.2009

ARAP KAMUOYUNUN TÜRKİYE’NİN GAZZE POLİTİKASINA TEPKİSİ

Gazze Savaşının başından itibaren İsrail’in saldırılarına sert tepki veren Türkiye’nin politikaları Arap kamuoyunda yeni bir tartışmanın başlamasına yol açmıştır. Arap kamuoyunda 2000 öncesi dönemde Türkiye, yüzünü Batıya dönmüş ve Arap Orta Doğu’sundaki sorunlara tepkisiz kalan bir ülke olarak algılanmaktaydı.²⁸ Aynı zamanda Türkiye hakkında olumsuz bir tarih anlayışı da bulunmaktaydı.²⁹ Üstelik Araplar Türkiye’yi İsrail ve ABD’nin bölgedeki stratejik ortağı olarak görme eğilimindeydiler. Özellikle 1996 tarihinde İsrail’le yapılan anlaşma Araplar arasında büyük bir tepkiye yol açmıştır.³⁰ 1998 tarihinde Türkiye ile Suriye’nin PKK dolayısıyla bir savaşın eşğine gelmesi ise Arap ülkelerinde Türkiye karşıtı gösterilerin yaşanmasına yol açtı.³¹ Dolayısıyla Soğuk Savaş sonrası dönemin ilk 10 yılında Türk-Arap ilişkilerinin çatışmacı bir zemine kaydığı görülmektedir.

2000 sonrası dönemde ise hem Türkiye’deki iç politikada yaşanan değişimler hem de bölgesel gelişmeler, taraflar arasında yeni bir dönemin başlamasına yol açmıştır. Bu çerçevede öncelikli olarak Türkiye-Suriye ilişkilerinde yaşanan olumlu gelişmelerin önemine dikkate çekmek gerekir. Eski Cumhurbaşkanılarından Ahmet Necdet Sezer’in Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad’ın cenaze törenine ABD’nin baskılarına rağmen katılması ve Ecevit’in İsrail’i Filistinlilere karşı soykırım işlemekle suçlaması ilişkilerin toplumsal düzeyde iyileştirilmesi için başlangıç noktası olmuştur. Ardından İslami hassasiyetleriyle öne çıkan AKP’nin iktidara gelmesi sözkonusu oldu. AKP’nin hükümeti kurmasının ardından 1 Mart Tezkeresi’nin TBMM’de reddedilmesi Arap toplumunda hem şaşkınlık hem de takdir uyandırdı. Çünkü birçok Arap ülkesi Irak’ın işgaline doğrudan askeri üs veya lojistik kolaylığı sağlarken Türkiye’nin Amerikan askerlerine geçit kolaylığı sağlamaması Araplar üzerinde önemli bir etki yapmıştır.³²

Irak işgali sonrası dönemde Türkiye’nin Lübnan sorunun çözümüne

²⁸ Bu konudaki tartışmalar için bkz., Elie Podeh, “The Final Fall of the Ottoman Empire”: Arab Discourse over Turkey’s Accession to the European Union”, *Turkish Studies*, Vol: 8, Iss: 3, (Sep., 2007), ss. 317 - 328

²⁹ Ancak, sözkonusu tarih anlayışı ülkeden ülkeye değişmektedir. Örneğin, Kuveytliler Osmanlı’nın Kuveyt’i Basra’nın bir kazası olarak görme ve bu konuda Kuveytlilerin özerkliğini tanımamasından dolayı Osmanlı’ya karşı bir husumet beslerken, Ürdünlüler de Osmanlı’dan ziyade Genç Türkler olarak adlandırdıkları liderlerin 1908-1915 arası dönemde Araplara karşı uyguladıkları politikalarından dolayı Osmanlı’nın son dönemine eleştirel bir yaklaşım ortaya koymaktadırlar. Arap tezlerini için bkz., Kral Abdullah, *Biz Osmanlı’ya Neden İsyan Ettik*, Çev.: Halit Özkan, İstanbul: Klasik Yayınları, 2006

³⁰ Nikolaos Raptopoulos, “Rediscovering its Arab neighbours? The AKP imprint on Turkish Foreign Policy in the Middle East”, *Les Cahiers du RMES*, vol: I, No: 1 (juillet 2004), s.6

³¹ Bkz., Zeina Khodr, “Lebanon Threatened, too”, *Al-Ahram Weekly On-line*, Issue No.399, 15 - 21 October 1998, <http://weekly.ahram.org.eg/1998/399/re3.htm> (e.t. 29.11.2008)

³² Sözkonusu görüşler bölge ülkelerinde yaklaşık bir yıl süren araştırmalar sonucunda elde edilen mülakat ve gözlemlere dayanmaktadır.

katkı sağlaması, Suriye-İsrail arasında arabulucu rolü oynaması ve Filistin sorununda İsrail'i sert politikalarla eleştirmesi Arapların Türkiye'ye bakışını etkilemiştir. Ayrıca bölgesel gelişmeler de Türk-Arap ilişkilerinin gelişmesinde rol oynamıştır. Özellikle Irak Savaşı sonrası İran'ın hem Irak'ı hem de bölgedeki ılımlı Arap rejimlerini istikrarsızlaştırma politikaları Türkiye'nin Orta Doğu'daki rolünü artıran bir diğer gelişme olmuştur. Irak'ta Sünni iktidar yapısının Şiiler lehine değişmesi, Lübnan'da Hizbullah'ın önemli bir aktör haline gelmesi, Bahreyn'deki Şiilerin Sünni iktidarı protesto gösterileri ve son olarak Afganistan'da İran'ın güç kazanması Orta Doğu'daki dengelerin Batıyla işbirliği içinde olan Arap rejimlerin aleyhine bozulmasına yol açmıştır. Bu süreçte ılımlı Arap ülkelerinin Türkiye'ye İran yayılcılığına karşı dengeleyici devlet rolü verdiği görülmektedir.³³ Nitekim son Gazze Savaşı sırasında da Türkiye'nin Filistin sorununa angaje olması, İran'ın elindeki Hamas kartını düşürme olarak algılanmış ve eleştirilmemiştir. Oysa ılımlı Arap rejimleri Hamas'ı İran'ın etkisinde olan bir örgüt olarak algıladıklarından iç kamuoylarının tepkisine rağmen Gazze Savaşı sırasında Hamas'ı desteklemekten kaçınmışlardır. Arap rejimlerinin tepkisizliğe büründüğü bir dönemde El Cezire Televizyonu başta olmak üzere birçok Arap basın ve yayın kuruluşunun Türkiye'nin İsrail'i eleştiren politikalarını sürekli bir şekilde izleyicilerine ve okuyucularına duyurması Arap entelektüellerinden politikacılarına ve iş adamlarına kadar geniş bir kesimde Türkiye'nin Orta Doğu'daki rolünün yeniden ve daha güçlü bir şekilde tartışılmasına yol açmıştır. Tartışmalarda dikkat çeken olgu ise Türkiye'nin bölgesel bir güç olarak Arap Orta Doğu'sundaki sorunlara daha aktif katılımın isteniyor olmasıdır. Oysa 2000 öncesi dönemde Türkiye, İsrail ve ABD'nin bölgedeki stratejik ortağı olarak görüldüğünü ifade etmiştik.

Bu çerçevede öncelikli olarak Arap Dünyasında önemli bir işadamaı olan Khalaf Al Habtoor³⁴ tarafından Gulf News'de "*Türkiye Filistinlilerin Acısını Hissediyor*" adlı yazısına bakmakta yarar var. Habtoor yazısında Arap rejimlerinin Gazze'de yaşanan insanlık dramını görmezden geldiği ve saldırılardan Hamas'ı suçladığı bir dönemde Türkiye'nin pozisyonunun çok açık olduğunu ve Araplar tarafından takdir edilmesi gerektiğini açıkça belirtmiştir.³⁵ Londra'dan Arapça yayımlanan *El Kuds El Arabi* Gazetesinin Genel Yayın Yönetmeni olan Abdül Bari Atwan ise Gazze Savaşı ve Erdoğan'ın Davos'taki tutumunu kalem aldığı "*Erdoğan'a Binlerce Defa Teşekkürler*" adlı yazısında Arap liderlerini sert bir şekilde eleştirirken Türkiye'nin politikalarını desteklemiştir. Arap entelektüelleri arasında önemli bir etkiye sahip olan Filistin

³³Ibid.

³⁴ Eski BAE Ulusal Konseyi üyesi olan Habtoor Arap dünyasındaki en prestijli ödüllerden biri olan 2007 Başarılı İş Adamaı Ödülü'nü kazanmıştır. Bu ödülü önceki yıllarda kazananlar arasında BAE Kralı Zayed Al Nahyan ve Ürdün Kralı Abdullah gibi isimler bulunmaktadır. Habtoor hakkında detaylı bilgi için resmi internet sitesine bkz., <http://www.habtoor.com/chairman/>

³⁵ Khalaf Al Habtoor , "Turkey feels the pain of Palestinians", Gulf News, 13.01. 2009

kökenli gazeteci Atwan'ın Türkçe'ye de çevrilen yazısında şu mesajlara yer vermiştir: *“Teşekkürler Sayın Erdoğan. Kendilerinin Arap ve Müslüman olduğunu iddia eden yönetimlerin yarattığı hayal kırıklıklarıyla ve acılarıyla dolu bir kalpten, binlerce teşekkürler. Bu yönetimler Gazze katliamları karşısında sessiz kaldı, işbirliği yaptılar, aç bırakılmış ve abluka altındaki Gazze halkının üzerine sınırlarını kapattılar.”*³⁶ Nitekim El Cezire'de Davos Özel Haber programına Londra'dan bağlanan Atwan söz konusu fikirlerini çok açık bir biçimde tüm Arap kamuoyuyla paylaşırken Osmanlı İmparatorluğu'na yapılan vurguyu ve Osmanlı torunu olduğunu dile getiren Türk hükümetinin İsrail karşıtı politikalarından dolayı Arap toplumuna Türkiye'ye destek vermeleri çağrısında bulunmuştu.³⁷

Gazze Savaşı sırasında izlenen politikaların Arap kamuoyunda, entelektüel camiasında ve politik aktörleri üzerinde Türkiye'nin oldukça önemli bir etki oluşturduğunu göstermektedir. Gazze Savaşının sürdüğü günlerde Bahreyn'de gerçekleşen sokak gösterileri sırasında halk ilk kez bir Türk Başbakanının posterlerini taşımış ve İsrail saldırıları karşısında sessiz kalan Arap rejimlerini ve liderlerini sert bir şekilde eleştirmiştir. Bahreyn'deki gösteriler sırasında mitingi düzenleyen komite üyeleri Mikrofonlardan Başbakan Erdoğan'ın ismini sürekli anons ederek, Türkiye'nin İsrail saldırıları karşısında oynadığı aktif rol takdir edilmiştir.³⁸ 15 Nisan 2009'da Bahreyn Ulusal Meclisi'nde bir konuşma yapan Cumhurbaşkanı Abdullah Gül de iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişerek süreceğini teyit etmiştir. Cumhurbaşkanı Gül, Bahreyn Ulusal Meclisi'nde konuşan ilk yabancı ülke lideri olmuştur. Gül'ün Ulusal Meclis'te konuşması, Bahreynlilerin Türkiye'ye verdiği önemi göstermesi açısından oldukça önemli olmuştur.³⁹ Nitekim Bahreyn'de seçimle işbaşına gelen Temsilciler Meclisi üyeleri aldıkları bir kararla Türkiye'nin Gazze Krizinde izlediği politikalarından duyduğu memnuniyeti göstermek için Türkiye'ye bir teşekkür notası göndermiştir. Meclis Başkanı Sayın Khalifa Al Dhahrani'yle yaptığım görüşmede kendisi Türkiye'nin ve Türk halkının Gazze Krizi sırasında göstermiş olduğu tepkinin oldukça önemli olduğunu ve Türkiye ile ilişkileri geliştirmek istediklerini dile getirdikten sonra Türkiye'nin son yıllarda izlediği dış politikaya yönelik olarak da şunları eklemiştir: *“Türkiye'nin yüzünü Orta Doğu'ya çevirmesi bizler tarafından oldukça önemli bir gelişmedir. Türkiye'nin Filistin sorununa olan yaklaşımı tüm Arap toplumunda olduğu gibi bizler tarafından da büyük bir takdirle karşılanmıştır ve bizi sevindirmiştir. Meclis olarak kendisine bir teşekkür notası yazdık. Erdoğan*

³⁶ Radikal Gazetesi, “Erdoğan'a Binlerce Defa Teşekkürler”, 31/01/2009. Yazının İngilizce ve Arapçası için bkz., Abdel Bari Atwan, “Thank You Mr Erdogan, for the thousandth time”, <http://theoccidentalists.wordpress.com/2009/01/31/erdogan-my-hero-by-abdel-bari-atwan/>

³⁷ Al Jazeera Televizyonu Arapça Yayını, 30 Ocak 2009

³⁸ Mansoor Al-Arayedh, Mülakat, 24.01.2009, Bahreyn.

³⁹ Gulf Daily News, “Unity Message”, 16.0.2009, <http://www.gulf-daily-news.com/NewsDetails.aspx?storyid=248238> (e.t.16.04.2009)

bölgesel sorunların çözümünde aktif bir rol oynamaktadır”⁴⁰

Öte yandan Eski Şura üyesi ve *Gulf Council For Foreign Relations* adlı araştırma merkezinin başkanı olan Dr. Mansoor M. Al Alarayedh de Gazze Saldırıları sırasında Türkiye'nin izlediği İsrail karşıtı politikaların kendileri tarafından çok anlamlı bulunduğunu ifade etmiştir. Kendisiyle yaptığım mülakatta Türkiye'nin Gazze saldırıları sırasında İsrail saldırganlığına karşı sergilediği sert tutum ve sorunu sürekli gündemde tutmada oynadığı rolün oldukça önemli olduğunu, Türkiye'nin tüm Arapların gözünde büyük bir yer edindiğini ve Türkiye'nin Orta Doğu'da yıldızı parlayan bir ülke haline geldiğini ifade etmiştir.⁴¹

Bahreyn'de en önemli Selefi Partisi olan *Al Asalah Islamic Society* partisinin eski liderleri ve halen Temsilciler Meclisi üyesi olan Şeyh Adel Al Mouwda ise son Gazze Savaşı'nda beklenenin aksine İran'ın hiçbir şey yapmadığını buna karşın Türkiye'nin ise Gazze saldırılarının durdurulmasında önemli bir çaba harcadığını gördüklerini ifade etmiştir. Şeyh Mouwda 2006 Lübnan-İsrail Savaşı'nda Arap Dünyasında milli bir kahraman haline gelen Şeyh Nasrullah'ın itibarının Erdoğan ve Türk halkının göstermiş olduğu hassasiyetlerin gerisinde kaldığını ve Arapların Türkiye'yi bölgesel bir lider olarak görmeye hazır olduğunu dile getirmiştir. Mouwda'ya göre Türkiye'nin, Arap Orta Doğu'sundaki sorunları çözebilecek en önemli devlet olduğu son Gazze krizinden sonra daha da anlaşılmiş ve kabul görmüştür.⁴²

Politikacıların yanı sıra kamuoyu yapıcılarının da Türkiye algılaması son Gazze Krizi sonrasında ciddi bir değişim geçirmiştir. Bahreyn'den yayın yapan Akhbar Al Khaleej (El Haliç) gazetesi yazarlarından Sayed Zahra ile yaptığımız görüşmede Hamas'a karşı halk nezdinde güçlü bir destek olduğunu ve bu çerçevede Türkiye'nin Gazze Krizi sırasında izlediği politikaların tüm Arap dünyasında büyük bir yankı bulunduğunu ifade etmiştir. Mısırlı bir Arap Milliyetçisi olan ve Arap entelektüelleri arasında önemli bir yeri bulunan Sayed Zahra, kendi ailesinden bireylerin bile Türkiye'de gerçekleşen gösterileri yakından takip ettiğini ve Mısır rejiminin Gazze Saldırıları karşısında izlediği siyaseti sert bir şekilde eleştirdiklerini belirtmiştir. Zahra'ya göre Gazze Saldırıları sonrası Arap Kamuoyu ve Arap sokaklarında Türkiye'yi bölgenin doğal bir lideri olarak görme eğilimi güçlü bir taban bulmuştur. Arapların Türkiye'ye ve Başbakan Erdoğan'a karşı büyük bir saygı duyduğunu ifade eden Sayed Zahra'ya göre Türkiye'nin bölgesel bir güç olarak Araplar tarafından kabul görmesinde hem karar vericilerin hem de Türk halkının son saldırılar karşısında göstermiş olduğu sert tepkilerin önemli bir etkisi oldu. Zahra, özellikle yüz binlerce insanın İsrail karşıtı gösterilere katılmasının Arap kamuoyunda Türkiye'ye yönelik önemli bir kırılma yarattığını ifade etmişti. Gazze krizinin Türkiye'nin Orta Doğu'daki rolünü artırdığını belirten Zahra'ya

⁴⁰Halife bin Ahmed el Dahrani, Mülakat, 25.01.2009, Bahreyn

⁴¹Arayedh, Mülakat.

⁴²Adel bin A. Rahman Al Maawdah, Mülakat, 22.01.2009, Bahreyn

göre, İran ve Mısır'ın Orta Doğu'da liderlik rolünü oynayabilmesi Türkiye'nin izlediği politikalarından sonra güçleşmiştir.⁴³

Bu noktada Mısırlı entelektüellerinin duruşunu önemsemek gerekir. Kuveyt'te görüştüğümüz Mısırlı akademisyen ve Kuveyt Üniversitesi uluslararası ilişkiler bölümünden Dr. Mohammed el Sayed Selim'de aynı görüşleri savunmaktadır. Sayed Selim, Erdoğan'dan önce Türkiye'nin bölgedeki etkisi artırmaya başladığını belirtmektedir. Suriye ile ilişkilerin düzeltilmesinin bir başlangıç noktası oluşturduğunu ileri süren Selim'e göre Türkiye'nin Suriye-İsrail görüşmelerinde arabulucu rolü oynaması Araplar açısından oldukça olumlu karşılanmıştır. Selim'e göre, Suriye'nin İran'ın etkisinden çıkartılması konusunda Türkiye'nin önemi bir kez daha anlaşılmıştır. Ardından Gazze Savaşı sırasında İsrail'e karşı kullanılan sert dillin ve bu politikanın Davos'ta da sürdürülmüş olmasının Arap entelektüelleri arasında Erdoğanizm olarak adlandırılan yeni bir akımın oluşmasına yol açtığını ileri sürmüştür. Selim sözlerinin devamında *“ben bir Mısırlı olarak Türkiye'nin politikalarını karşılaştırmalı olarak baktığımda Mısır'ın politikalarından daha fazla takdir etmekteyim. Gazze'de bir sanayi bölgesinin kurulması dahil bir bütün olarak değerlendirdiğimde Türkiye'nin Filistin sorununa insani açıdan yaklaştığı çok açık görmekteyim. Erdoğanizm kavramı halkın oyuyla ve desteğiyle iktidara gelen liderlerin Gazze Savaşı'nda da görüldüğü gibi nasıl büyük devletlerin taleplerine karşı koyduğunu bize göstermektedir”*⁴⁴.

Bahreyn'de yayınlanan El Wasat Gazetesi yazarlarından Ali El Şerifi ile yaptığımız mülakatta ise Gazze saldırıları esnasında Türkiye'nin izlediği politikaların tüm Arap dünyasında yeni bir dönemin kapısını araladığını ve herkesin Türkiye'nin Orta Doğu'daki sorunlara daha fazla angaje olmasını istediğini dile getirmişti. Başbakan Erdoğan'ın Arapların gönlünde önemli bir yer edindiğini belirten Şerifi'ye göre Türkiye tartışmasız bölgenin en önemli devleti haline gelmiştir.⁴⁵ Ali Şerifi “Araplar otururken Türkiye ayakta” başlığıyla Türkiye'nin duruşuna yönelik olarak Türkçeye de çevrilen köşe yazısında *“hiç kimsenin Avrupa, ABD ve İsrail'e Arap ülkelerinden daha yakın olan Türkiye'nin ılımlılığı hususunda tartışmaya giremeyeceğine işaret ederek, Başbakan Erdoğan'ın Arap ılımlı ülkelerinden daha cesur tutumlar aldığını ileri sürmüştür.”*⁴⁶ Türkiye'nin iç ve dış sorunları nedeniyle AB, ABD ve İsrail nezdindeki ilişkilerinde sorunlar yaşayabileceğini öne süren Şerifi, Arap ülkelerini Türkiye'ye siyasi ve ekonomik destek vermeye çağırmıştır.

Bahreyn'deki Şii muhalefetin önemli liderlerinden biri olan gazeteci Dr. Mansoor Al Jamri ise Gazze Saldırıları sonrası Türkiye'nin Orta Doğu'da etkisinin arttığını Arap sokaklarının nabzını tutan her gazetecinin görebileceğini

⁴³ Sayed Zahra, Mülakat, 21.01.2009, Bahreyn

⁴⁴ Mohammad el Sayed Selim, Mülakat, 22.03.2009, Kuveyt.

⁴⁵ Ali El Şerifi, Mülakat, 21.01.2009, Bahreyn

⁴⁶ NTV Haber, “Erdoğan Ortadoğu'da Seçime girse Kazanır”, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/474456.asp>, (05.02.2009)

ileri sürmüştür. Türkiye'nin ekonomik, askeri ve tarihsel misyonu itibarıyla İran ve Mısır'la birlikte bölgenin önemli bir aktörü olduğunu belirten Jamri, Mısır'ın ekonomik ve rejim sorunlarının yanı sıra Gazze Saldırıları sırasında izlediği politikalar nedeniyle Arap dünyasına liderlik edemeyeceğini ve bu rolü tartışmasız bir şekilde Türkiye'nin oynayabileceğini ifade etmiştir. Jamri'ye göre Gazze Savaşı sonrası Türkiye, hem Orta Doğu'daki sorunların çözümünde hem de Körfez ülkelerinin güvenlik kaygılarının giderilmesinde önemli bir aktör haline gelmiştir.⁴⁷ Lübnanlı gazeteci ve Bahreyn'de yayın yapan Al Wasat Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Walid Noueihed de Gazze Saldırılarına verilen tepkinin, 1 Mart sonrası dönemde Türkiye'nin Orta Doğu'daki sorunlarının çözümünde oldukça önemli bir rol oynamaya başladığına yönelik oluşan kanının daha güçlenmesine yol açtığını öne sürmüştür. Türkiye'nin Arap kamuoyundaki desteğinin oldukça yüksek olduğunu, bunun Gazze Savaşı sırasında Türk halkının ve politikacıların İsrail saldırılarına karşı verdiği tepkinin önemli bir rolü olduğunu belirten Noueihed'e göre Başbakan Erdoğan'ın Gazze Savaş'ında oynadığı rolü hiçbir Arap lideri oynayamamıştır. Bu durum doğal olarak Türkiye'ye olan sevginin ve bağlılığının artmasına yol açmıştır.⁴⁸

Diğer yandan Gazze Savaşı sonrası Türkiye'nin imajı da özellikle Arap kamuoyunda tüm Arap rejimlerinden daha olumludur. Bahreyn'de görüştüğümüz Şii ve Sünni kesime mensup Arapların Türkiye'de gerçekleşen gösterileri ve Erdoğan'ın açıklamalarını dikkatlice takip ettiklerini ve Türkiye'nin Arap-İsrail sorununu çözebilecek bir güç olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Şii kesim Türkiye'nin girişimlerini daha ziyade Lübnan'dan yayın yapan Al Manar TV aracılığıyla izlediklerini dile getirirken Sünnilerde El Cezire'nin yaptığı yayınlar sayesinde Türkiye'nin politikalarını daha açık öğrendiklerini dile getirmişlerdir. Bu çerçevede Türkiye'nin hem Şii hem de Sünniler tarafından desteklenmesinde, mezhepsel yaklaşımlardan kaçınması ve İsrail ile ilişkilerinin etkisi altında kalmadan bağımsız bir dış politika izleyebilmesi önemli olmuştur.

Diğer yandan Katar'da El Cezire medya kanalından gazeteci Dr. Liga Mekki yaptığımız görüşmede kendisi, Türkiye'nin Hamas politikasını başta son dönem gerçekleştirdiği Arap açılımının Katar ve Arap halkı başta olmak üzere tüm Müslüman toplumu üzerinde büyük bir etki yaptığını ileri sürmüştür. Arap sokaklarının Türkiye'nin İsrail karşıtı söylem ve politikalarından ciddi şekilde etkilendiğini belirten Dr. Ligaa göre, *"Türkiye'nin politikası aynı zamanda sokaklarda İran ve Hizbullah'a olan desteği de azaltmıştır. İnsanlar Gazze Saldırıları bittikten sonra neden İran ve Hizbullah'ın İsrail'e savaş açmadıklarını sorgulayacaklardır. Ki sormaya başladılar da"*. Dr. Ligaa bir gazeteci olarak Arap sokaklarının gerçekten Türkiye'nin girişimlerini oldukça inandırıcı bulduğunu gözlemlendiği ifade etmiştir. Dr. Ligaa göre bu oldukça

⁴⁷ Mansoor Al Jamri, Mülakat, 22.01.2009, Bahreyn

⁴⁸ Walid Noueihed, 22.01.2009, Bahreyn

önemli ve tarihi bir andır. Sözlerinin devamında Ligaa şu tespitlerde bulunmuştur: *“Türkiye’nin Hamas politikası bölgede yeni bir tartışmayı da beraberinde getirdi. Arap sokakları Osmanlı İmparatorluğu iyidir demeye başladı. Birçok yerde Türkler geri gelsin yönünde fikirler yazılıp, söylenmeye başladı. Bu söylem hem halk hem de hükümetler bazında önemli bir taraftar bulmaya başladı. Özellikle NATO üyesi bir ülkenin Hamas’ın politik sürece dahil olması için çaba harcaması tüm taraflarda ve özellikle Katar hükümeti üzerinde olumlu bir etki yaratmıştır. Arapların gözünde Erdoğan bir halk kahramanı olmuştur.”*⁴⁹

Katar’dan yayın yapan Al Arab Newspaper’ın Genel Yayın Yönetmeni Abdülaziz I. Al Mahmud’i de Gazze Saldırıları’nın bir kez daha Türkiye’nin Arap dünyasındaki gücünü ve etkisini artırmasına yol açtığını öne sürmüştür. Al Mahmud Arap toplumu ve liderleri ile yaptığı görüşmelerin sonucunda elde ettiği izlenimleri şu sözlerle ifade etmişti: *“Arap kamuoyu Dünyada yalnızca Türkiye’nin Irak ve Filistin’e müdahalesine razıdır. Buna bir reaksiyon bir tepki göstermez ve böyle bir müdahaleyi destekler. 2003 Savaşı gerçekten bölge için yeni koşullar ortaya koydu. Orta Doğu’da kimse Mısır’a güvenmemektedir. Mısır siyaseten ve ekonomik olarak da bölge ülkelerinin sorunlarını çözebilecek bir güç değildir. Ayrıca Mısır rejim hem kendi halkı hem de Arap halkları tarafından kabul görmemektedir. Erdoğan ise Arap halkının güvenini kazanmış günümüzdeki en önemli liderdir. Gazze sorunu karşısında göstermiş olduğu tutum ve izlediği siyaset kendisini Arapların ‘Hero’su’ konumuna taşımıştır”*. Al Mahmud Gazze Saldırıları karşısında Türk toplumun sergilediği protestoların hiçbir Arap ülkesinde gerçekleştirilemediği bu yüzden Arapların Türkiye’yi büyük bir güç ve aynı zamanda dost ve kardeş bir ülke olarak görmeye başladıklarını ileri sürmüştür.⁵⁰

Türkiye’nin Gazze Savaşı’na yönelik tepkisi birçok kesim tarafından önemli bir adım olarak görülmüştür. Filistin asıllı Gulf Times Gazetesi yazarı Aiman Abboushi ile yaptığımız söyleşide de Türkiye’nin Filistin konusundaki hassasiyetinin tüm Arap toplumu tarafından önemsendiği dile getirilmişti. Abboushi, *“Gazze saldırısı karşısında en açık tavrı Türkiye ortaya koydu. Bu politikalar Türkiye hakkında var olan tarihsel kuşkuları ortadan kaldırmış ve Türkiye’nin Orta Doğu bölgesindeki etkisini genişletmiştir. Türkiye, Gazze krizi sırasındaki duruşuyla Arap halklarının takdirini ve sevgisini topladı. Arap sokaklarının Türkiye’ye olan desteği ölçülemez düzeydedir. Arap kamuoyu, özellikle Erdoğan’a hiçbir Arap liderinin yapamadığı gerçekleştiren lider olan bakmaktadır. Etki olarak konuşulduğunda Arap Dünyasında Türkiye’nin saygınlığı en güçlü ülke olduğunu açıklar. Özellikle Filistinlilerin Türkiye’ye bakışı oldukça farklıdır.”*⁵¹ Gulf Times Gazetesinin Sudan asıllı gazetecisi Dr. Tarık El Şeyh ise Gazze saldırıları sırasında Türkiye’nin izlediği dış politikanın,

⁴⁹ Liga Mekki, Mülakat, 26.01.2009, Katar

⁵⁰ Abdülaziz I. Al Mahmud, Mülakat, 27.01.2009, Katar.

⁵¹ Aiman Abboushi, Mülakat, 27.01.2009, Katar.

tartışmasız bir şekilde Türkiye'yi Arapların gözünde en önemli ülke haline getirdiğini öne sürmüştür. Dr. Tarık'a göre Türkiye'nin İsrail karşısındaki duruşu, Arapların Türkiye'ye bakışında yeni bir dönem açmıştır. Arap Dünyasında bir liderlik sorunun olduğunu ifade eden Dr. Sheikh'ye göre “*Gazze Savaşı sırasında uyguladığı dış politika sayesinde Türkiye Arap ülkelerinin lideri konumuna geldi. Liderlik olayı bu krizde oynadığı rolle pekiştirilmiştir.*”⁵²

Diğer yandan Katar'da görüştüğümüz ve Dışişleri Bakanlığında etkin bir isim olan Büyükelçi Sayın Abdül Rahman M. Al Khulaifi de Türkiye'nin 2003 sonrası dönemde izlediği Orta Doğu politikasının kendileri tarafından oldukça önemsendiğini ve hem Arap kamuoyu hem de liderleri tarafından desteklendiğini bu çerçevede Türkiye'nin Araplar arası sorunların ve Arap-İsrail sorununun çözümünde güvenilir bir ülke olarak görüldüğünü ifade etmişti. Görüşmede yer alan üst düzey siyasi danışmanlar da Türkiye'nin Gazze saldırılarının durdurulmasında önemli çaba harcadığını ve Arap kamuoyunun Türkiye'nin girişimlerini dost bir ülkenin çabaları olarak görüp desteklediğini ifade etmişlerdir.⁵³ El Cezire'den Irak asıllı gazeteci Jasim el Azzawi ise Türkiye'nin Arap dünyasında farklı algılandığını ancak son Gazze Krizinde izlediği politikaların ardından yeni Türkiye imajının ve itibarının en üst seviyeye çıktığını belirtmişti. Azzawi'ye göre Erdoğan'ın İsrail karşıtı söylemleri kendisini Arap halkının gözünde bir kahraman yapmıştır. Arap kamuoyu, aynı zamanda Türkiye'nin göstermiş olduğu çabayı hayranlıkla takdir etmektedir. Azzawi'e göre “*saldırıların sürdüğü günlerde Türk halkının düzenlediği sokak gösterileri, İsraili sporculara karşı düzenlenen protesto eylemleri ve Türkiye-İsrail Parlamentolar Arası Dostluk Grubunda meydana gelen istifalar Arap halkında müthiş bir Türkiye hayranlığına yol açmıştır.*”⁵⁴

Türkiye'nin Gazze saldırıları sırasında izlediği dış politikanın Arap kamuoyuna aktarılmasında Katar'dan yayın yapan El Cezire Arapça bölümünün önemli bir katkısı olmuştur. Katar'da görüştüğümüz El Cezire Kanalının Genel Yayın Yönetmeni Wadah Khanfar'a göre, “*Erdoğan'ın Gazze krizinde söyledikleri Arap halkının kendisine olan güven ve inancını güçlendirmiştir. Esasında Türkiye Gazze krizinde Arap halkının gönlünü kazanmıştır ki bu tarihi bir olaydır.*”⁵⁵ Katar'dan yayın yapan yazılı ve görsel basın Türkiye'nin son yıllarda artan bir şekilde Orta Doğu'daki sorunların çözümüne katkı sağladığını düşünmektedir. Ayrıca Katar ile Türkiye arasında Orta Doğu'daki krizlerin çözüme katkı sağlanması konusunda ortak çabalarda gösterilmektedir. Her iki ülkede özellikle 2008 Mayıs'ında Lübnan'da meydana gelen ve iç savaş aratmayan Şii-Sünni çatışmalarının sona erdirilmesin önemli bir çaba harcamışlardı. Gazze Saldırıları sırasında Katar yönetimi Türkiye'nin İsrail karşıtı politikalarını destekleyen yayınların yapılmasına müdahale

⁵² Tarık El Şeyh, Mülakat, 27.01.2009, Katar

⁵³ Abdül Rahman M. Al Khulaifi ve İ., Mülakat, 28.01.2009, Katar

⁵⁴ Jasim el Azzawi, Mülakat, 29.01.2009, Katar

⁵⁵ Wadah Khanfar, Mülakat, 29.01.2009, Katar

etmemiştir.

Diğer yandan Körfezin ekonomik olarak en gelişmiş ülkelerinden biri olan Birleşik Arap Emirlikleri'nde de Türkiye'nin Gazze Savaşı'na verdiği tepki farklı algılamalara yol açmıştır. Emerliğin hukuki danışmanlığını da yapan Abdül Latif Obaidan Gazze sorununda Türkiye'nin İsrail karşısındaki duruşunu takdir ettiklerini ifade etmiştir. Obaidan'a göre, bölgede İran a karşı bir tepki olmasından dolayı Araplar Hamas konusunda farklı bir politika izlemişlerdir. Bazı Arap devletleri Hamas'ı İran'ın bir şubesi olarak görürken diğerleri ise Hamas'ı Filistinli ve Müslüman duyarlılığı olan bir örgüt olarak görmektedirler. Türkiye'de Filistin sorununa İslami duyarlılık ile yaklaştığını ileri süren Obaidan'a göre esasında Filistin sorunu tüm Müslüman dünyasını ilgilendiren bir sorundur. Dolayısıyla Türkiye'nin Gazze Saldırıları sırasında izlemiş olduğu politika Arapların Kudüs konusunda ümitlendirmiştir.⁵⁶

22 Arap ülkesine yayın yapan MBC (Middle East Broadcasting Corporation) kanalı yetkilileri de Gazze Saldırıları sonrası Türkiye ve Türk halkına olan güvenin Arap toplumunda en üst seviyelere çıktığını ifade etmişlerdir.⁵⁷ Çemberimde Gül Oya, İhlamurlar Altında, Gümüş, Elveda Derken, Kırık Kanatlar, Yersiz Yurtsuz, Babam ve Oğlum adlı Türk dizileri ve filmlerini Arapça yayınlayan Kanal yetkililerine göre, *“Türk filmleri ve dizilerinin ardından Arap toplumu Türkiye'yi daha yakından tanımaya başladı. Toplumlar kültürel olarak birbirini tanıdıka, farklı değerlere sahip olmadıklarını gördüler. Dizilerin ardından Türkiye'ye ziyaret eden Arapların sayısında önemli bir artış oldu. Arap toplumu artık Türk toplumunun yapısını daha iyi anlamaya ve sahip olduğu yanlış önyargılardan kurtulmaya başladı. Bu yönde İstanbul'a düzenli turlar düzenlenmektedir. Gazze saldırılarına gösterilen tepki Türkiye hakkındaki olumlu görüşlerin artmasına yol açtı. Diğer yandan Türkiye'nin Orta Doğu'yu istikrarsızlaştıracağına yönelik bir algılamane Arap toplumda ne de rejimler de bulunmamaktadır. Tüm bu gelişmelere Türkiye'nin Orta Doğu'daki rolünün arttığını göstermektedir.”* MBC Kanalında yayıncı olarak görev alan Suriyeli gazeteci Darwish Mohammed Al Darwasha'n'a göre ise *“Erdoğan son saldırılar karşısında izlediği politikaların ardından Orta Doğu'da bir numaralı lideri haline gelmiştir. Biz Arapların gözünde Türkiye, tüm Arap ülkelerinden daha cesur davranmıştır. Kalbimizden geçeni Erdoğan dile getirmiştir. Kendisine saygımız oldukça büyüktür”* diyerek Türkiye'nin Gazze politikasının Arap toplumu tarafından nasıl algılandığını farklı bir dille ortaya koymuştur.⁵⁸

Bununla birlikte Türkiye'nin Filistin politikalarının Hamas karşısı bazı Arap ülkelerinde endişeye yol açtığını belirtmek gerekir. Suudi Arabistan merkezli Al Arabia Medya kuruluşunda yaptığımız görüşmede Türkiye Orta Doğu'da her zaman önemli bir ülke olarak algılandığı ifade edilmesine karşın,

⁵⁶ Khalid Abdul Latif Obaidan, Mülakat, 03.02.2009, Abu Dabi.

⁵⁷ Middle East Broadcasting Corporation Office, Mülakat, 04.02.2009, Dubai.

⁵⁸ Mohammed Al Darwasha, Mülakat, 03.02.2009, Dubai

Hamas konusunda Suudların bakışının Türkiye'den farklı olduğunun altını çizmişlerdir. Hamas bir anlamda bölgeyi radikalleştirmek isteyen İran'ın politikalarına doğrudan destek vermekle suçlanmaktadır. Bununla birlikte Türkiye'nin Arapların nezdinde kazanmış olduğu itibar ile İran'ın Hamas üzerindeki etkisini kırabilecek tek güç haline geldiğini ileri sürmüşlerdir.⁵⁹

Nitekim aynı görüşleri Dubai'de görüştüğümüz Gulf Research Center'in Güvenlik Programı Direktörü Dr. Mustafa Alani'de dile getirmiştir. Alani Türkiye'nin Arap kamuoyunda sahip olduğu olumlu imajı üzerinden bölgeye etki edebilecek bir güç haline geldiğini ifade etmektedir. Alani sözlerinin devamında “*Gazze krizi sırasında Arap kamuoyu Arap ülkelerinin yapması gerekeni yaptı. Türkiye şuan Arap ülkelerinin iç politikalarının ve sorunlarının içinde yer almaktadır. Gazze krizinin yanı sıra, İsrail sorununda, Lübnan'da ve Suriye-İsrail Anlaşması gibi konularda Türkiye aktif bir rol oynamaktadır. Türkiye, Arap kamuoyunda sahip olduğu pozitif algılamasını daha da ileri götürebilecek bir ivme yakalamıştır*”. Alani'ye göre Arap kamuoyu Türkiye'nin dış politikasına güvenmekte ve atacağı adımları desteklemektedir. Gazze saldırılarına verilen tepki Türkiye'yi Orta Doğu'nun lideri haline getirmiştir.⁶⁰

Körfezin bir diğer ülkesi olan Umman'da da halk ve politik karar vericiler Türkiye'nin Gazze politikasını desteklemişlerdir. Umman geleneksel olarak bölgede aşırı sayılabilecek bir dış politika benimsemediği gibi Körfezin diğer ülkelerinden farklı olarak İran'la iyi ilişkilere sahiptir. İran'ı düşman bir ülke olarak algılamayan Umman'da Filistin sorunu bağlamında Arap kimliğine yapılan vurgu dikkat çekicidir. Umman halkı ve yönetimi özellikle Davos da Başbakan Erdoğan'ın çıkışının ardından Türkiye'ye karşı oldukça güçlü duygular beslemekte ve Türk dış politikasının Orta Doğu'daki temel sorunların çözümünde yapıcı bir rol oynamaya başladığını ileri sürmektedirler. Tarihsel olarak Osmanlı'nın onları hem Portekiz hem de Suudi yayılcılığı karşısında desteklediklerini dile getirmektedirler. Umman'da rejimin dile getirmediği kelimeler ve politikalar rejime yakın gazetecilerin aracılığıyla açıklanmaktadır. Nitekim Umman'ın en saygın gazetecilerinden bir olan eski Büyükelçi Essa bin Mohammed Al Zedjali *Times of Oman*'da yazdığı “Erdoğan Arapların Saygısını Hakketmektedir”⁶¹ adlı editöryel yazısında Türkiye'nin Arap rejimlerinin yapmadığı yaparak Filistin sorununa sahip çıktığını ifade etmiştir. Zedjali yazısında tüm Arapların hiçbir çekince içinde olmadan Türkiye'yi desteklemelerini gerektiğini ifade etmiştir. Kendisiyle *Times of Oman* Gazetesinde yaptığımız söyleşide de Türkiye'nin son Gazze politikasını takdir ettiğini ve hiçbir Arap ülkesinin İsrail saldırganlığı karşısında uluslar arası kamuoyunu harekete geçirebilecek bir politika geliştiremediğini dile getirmiştir.

⁵⁹ *Al Arabia Madya Grubu*, Mülakat, 05.02.2009, Dubai

⁶⁰ Mustafa Alani, Mülakat, 03.02.2009, Dubai

⁶¹ Essa bin Mohammed Al Zedjali, “Erdogan Deserves the Honour of Arabs”, *Times of Oman*, February 07, 2009

Zedjali, Türkiye'nin Gazze sonrası dönemde İsrail veya ABD'nin baskılarıyla karşı karşıya kalabileceğini ve bu nedenle Arapların Türkiye'nin yanında olması gerektiğini sözlerine eklemiştir.⁶²

SONUÇ

Gazze Savaşı'nda "Kazananlar ve Kaydedenler" adlı bir yazı yayınlayan Filistin kökenli gazeteci Abdül Bari Atwan, Mısır ve Filistin Otoritesinin bu savaşta İsrail'le birlikte kaybedenler olduğunu öne sürmüştü. İsrail'in askeri değil ancak politik ve ahlaki olarak en büyük kaybeden olduğunu ileri süren Atwan'a göre ABD ve İsrail'le işbirliği yapan Arap rejimleri de Arap kamuoyunun desteğini ve güvenlerini kaybetmişlerdir. Atwan'ın yukarıda da değindiğimiz yazılarında ise Türkiye'nin Gazze Savaşında yürüttüğü diplomasiyi takdir ettiğini ve Türkiye'nin Filistin Davasına sahip çıktığını yazması dikkat çekicidir. Her iki yazı birlikte düşünüldüğünde Arap entelektüelleri arasında saygın bir konuma sahip olan Atwan'ın Gazze Savaşı'nın kazananları arasında Türkiye'yi işaret ettiği anlaşılmaktadır.⁶³ Nitekim Gazze Savaşı sonrası Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde Friedrich Ebert Stiftung'un Kudüs'deki şubesi tarafından gerçekleştirilen bir anket çalışmasında Türkiye'nin Savaşı sırasında ve sonrasında ortaya koyduğu dış politikalarından memnun olan Filistinlilerin oranı yüzde 89,6 olarak çıkmıştır. Filistin sorunun çözümünde güvenilir ülke olarak bölgesel ve küresel güçler arasından Türkiye'nin diğer tüm ülke ve kuruluşlardan daha büyük bir desteğe sahip olması Arap sokaklarının Türkiye algılamasını göstermektedir.⁶⁴

Diğer yandan Arap toplumundaki temel beklenti Türkiye'nin son yıllardaki Orta Doğu politikasının herhangi bir dış ve/veya iç baskı karşısında değişmemesi yönündedir. Diğer bir deyişle iç kamuoyunda farklı elitlerin yönlendirmesi ve dış çevrede de ABD veya İsrail'in ekonomik veya farklı araçlarla Türk dış politikası üzerinde etkili olma çabalarının boşa çıkartılarak, Türkiye'nin kendi ulusal çıkarları doğrultusunda Orta Doğu'daki sorunların çözümüne daha aktif angaje olması beklenmektedir.

Bu bağlamda Türkiye'nin 1 Mart Tezkeresi'yle başlayan ve ardından Irak, Suriye, Lübnan, İran ve en son olarak da Filistin politikalarıyla farklılaşan Orta Doğu politikasının Türkiye-Orta Doğu ilişkilerinde yeni bir dönemin kapısını araladığı gözlemlenmiştir. Türkiye'nin Gazze Savaşı karşısında izlediği dış politika hem içeride hem de dışarıda bazı çevrelerde rahatsızlık yaratmasına karşın, Arap toplumu ve entelektüel seçkinleri üzerinde etkisi uzunca yıllar sürebilecek farklı bir algılama yarattığı ileri sürülebilir. Yapılan tartışmalara bakıldığında iki açıdan Gazze politikasının eleştirildiği görülmektedir.

⁶² Essa bin Mohammed Al Zedjali, Mülakat, 09.02.2009, Umman.

⁶³ Abdel Bari Atwan, "Winners and Losers in the War on Gaza", 19.01.2009, <http://www.bariatwan.com/index.asp> (e.t.29.01.2009)

⁶⁴ Friedrich Ebert Stiftung Press Release, "Palestinians' Opinions After the Gaza War", Poll No:67, January 2009

Bunlardan birincisi Türkiye'nin HAMAS'ın da içerisinde yer aldığı İran ve Suriye tarafından temsil edilen radikal gruba kaydığı yönündeki eleştiridir. İkincisi ise İsrail ile ilişkilerin sürdürülmesinin ulusal çıkar açısından gerekli olduğu tezidir. İkinci eleştiriden başlayacak olursak, İsrail'in günümüzde ciddi bir Filistin sorununun yanı sıra İran ve Hizbullah sorunu da bulunmaktadır. Ancak, tüm bunların ötesinde İsrail'in yanı başında bulunan Mısır'daki Mübarek rejimi hem halk hem de bürokrasi içindeki seçkinlerin desteği konusunda sıkıntıları vardır. Mısır'da olası bir rejim değişikliği İsrail açısından 1960'lara dönmek anlamına gelir. Diğer bir deyişle İsrail Batı'da Mısır, kuzeyde Hizbullah ve Suriye, doğudan da İran tehdidi altına girebilir. Ortadoğu'da meydana gelebilecek söz konusu değişimler İsrail'in güvenlik kaygılarını artırıcı niteliktedir. Dolayısıyla İsrail açısından rasyonel olan dış politika Türkiye'yi karşısına almak değildir. Bununla birlikte irrasyonel dış politika yürütülmesi de olasıdır. Ancak, bu durum İsrail açısından kayıpları kazanımlardan daha fazla olma riskini taşımaktadır. Diğer yandan birinci eleştiriye gelecek olursak, yapılan saha araştırmasında Türkiye'nin İran'ın öncülüğünü ettiği radikal eksene kaydığına dair Orta Doğu ülkelerinde güçlü bir kaygının bulunduğu gözlemlenmemiştir. Aksine, İran tehdidinden en fazla rahatsızlık hisseden Körfez ülkeleri liderleri, akademisyenleri ve basın mensuplarıyla yaptığım mülakatlarda Türkiye'nin son dönemdeki dış politikasının ileri sürülen aksine İran'ı bölgede zayıflattığına dair güçlü bir algımanın olduğu tespit edilmiştir. Nitekim Suudi Arabistan tarafından finanse edilen ve Suudi dış politikasına uygun yayınlar yapan MBC kanalı Filistin asıllı Genel Yayın Yönetmeni Yardımcısıyla yaptığımız mülakatta Abdullah Gül'ün Davos sonrası Suudi Arabistan'a uzun süreli bir ziyaret gerçekleştirmiş olmasının Türkiye'nin İran ile birlikte hareket ettiği yönündeki şüphe veya iddiaları ortadan kaldırdığını ve Suudi yetkilerin Türkiye'nin dış politikasına tam bir güven duyduğunu ifade etmişlerdir. Nitekim Suudi Arabistan ziyareti sırasında Şura Meclisi'nde bir konuşma yapan Abdullah Gül, bu vesile ile Şura Meclisi'ne hitap eden ilk Müslüman ülke Cumhurbaşkanı olmuştur. Cumhurbaşkanı Gül'ün, Suudi Arabistan ziyareti sırasında, Filistin sorununun çözümünde Arap İnisiyatifi'nin desteklendiğini açıklaması, Türkiye'nin İran'ın öncülük ettiği radikal blokla hareket etmeyeceğini göstermiştir. İran tehdidini en fazla hisseden ülkelerin başında gelen Körfez ülkeleri, Türkiye'nin Lübnan'ın ardından HAMAS üzerinde de etkili bir güç olmasını İran'ın Orta Doğu'daki gücünü sınırlayacak bir gelişme olarak değerlendirmektedirler. Ayrıca Suriye-İsrail barış görüşmelerinin nihai aşamada Suriye'nin İran'dan uzaklaşmasına yol açma potansiyeline dikkat çeken bazı Arap entelektüellerine göre İran, Türkiye'nin Orta Doğu'da oynamaya başladığı rolden ciddi anlamda rahatsızlık duymaktadır. Nitekim Ağustos 2008 tarihinde Suriye'de ve Ekim 2008 tarihinde de İran'da yürüttüğüm saha araştırmaları sırasında İranlı ve Suriyeli yazar, akademisyen ve politikacılarla yaptığım görüşmelerde yukarıda öne sürülen iddiaları destekleyecek tutum ve söylemlerle karşılaşmıştım. Sonuç olarak Arap

Ortadoğu'sunda güçlü bir taban bulmaya başlayan yeni Türkiye imajı, sıradan Arap vatandaşlarından başlayarak Arap entelektüellerinde, kamuoyunu yönlendiren seçkinlerde ve en son olarak da iktidarı elinde tutan kesimlerde büyük bir heyecan ve Türkiye'ye karşı bir güven duygusu yaratmaktadır.

KAYNAKÇA

- Al Jazeera* Televizyonu Arapça Yayını, 30 Ocak 2009
- Alpay, Şahin, "İsrail ile İlişkilerde İdealizm ve Realizm", *Zaman Gazetesi*, 06.01.2009
- American-Israeli Cooperative Enterprise*, Israeli Cabinet Announces Measures in Reaction to Hamas Election Victory, (February 19, 2006), <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/Peace/cabinet021906.html> (e.t. 29.02.2009)
- Arab News*, Erdogan wants Obama to redefine terrorism in Mideast", <http://www.arabnews.com/?page=4§ion=0&article=118713&d=30&m=1&y=2009>, (e.t.12.03.2009)
- Aras, Bülent, "Turkey and the Palestinian Question", *SETA Policy Brief*, No: 27, January, 2009.
- Atwan, Abdel Bari, "Thank You Mr Erdogan, for the thousandth time", <http://theoccidental.wordpress.com/2009/01/31/erdogan-my-hero-by-abdel-bari-atwan/>
- Atwan, Abdel Bari, "Winners and Losers in the War on Gaza", 19.01.2009, <http://www.bariatwan.com/index.asp> (e.t.29.01.2009)
- BM İnsan Hakları Komisyonu*, "Basın Açıklaması 03.03.2009", <http://www.unhchr.ch/hurricane.nsf/view01/2796E2CA43CA4D94C125758D002F8D25?opendocument>
- CNNTürk Haber*, "Hamas, Türkiye'nin Talebiyle Ateşkes ilan etti", <http://www.cnnturk.com/2009/turkiye/01/19/hamas.turkiyenin.talebiyle.ateskes.ilan.etti/509564.0/index.html>
- Cordesman, H. Anthony, "The "Gaza War": A Strategic Analysis", *Center for Strategic International Studies*, February 2, 2009.
- Cumhuriyet Gazetesi*, "İsrail'in Gazze'ye saldırıları" 29 Aralık 2008, <http://www.cumhuriyet.com.tr/?im=yhs&hn=26536>
- Friedrich Ebert Stiftung Press Release, "Palestinians' Opinions After the Gaza War", Poll No:67, January 2009
- Habtoor , Khalaf, "Turkey feels the pain of Palestinians", January 13, 2009, <http://archive.gulfnews.com/articles/09/01/14/10274951.html>
- Hürriyet Gazetesi, "İsrail Ordusu Gazze'yi ortadan ikiye böldü", http://www.hurriyetusa.com/haber/haber_detay.asp?id=19293 (e.t. 18.02.2009)
- İsrail Büyükelçiliği Resmi Sitesi*, "IDF Operation in Gaza: Cast Lead", <http://www.israelemb.org/Operation%20Cast%20Lead/Website4.htm>
- Khodr, Zeina, "Lebanon Threatened, too", *Al-Ahram Weekly On-line*, Issue No.399, 15 - 21 October 1998, <http://weekly.ahram.org.eg/1998/399/re3.htm> (e.t. 29.11.2008)
- Kral Abdullah, *Biz Osmanlı'ya Neden İsyan Ettik*, Çev.: Halit Özkan, İstanbul: Klasik Yayınları, 2006
- Gulf Daily News*, "Unity Message", 16.0.2009, <http://www.gulf-daily-news.com/NewsDetails.aspx?storyid=248238> (e.t.16.04.2009)
- Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Resmi Sitesi*, "30 Aralık 2008 Tarihli Basın Bildirisi", <http://www.mgk.gov.tr/Turkce/basinbildiri2008/30aralik2008.html> (e.t.

24.03.2009)

Milliyet Gazetesi, “Başbakan Erdoğan'dan 'duygusal konuşuyor' diyenlere tepki”, 06.01.2009

Milliyet Gazetesi, “Erdoğan: Ciddi İnsanlık Suçu”, 29.12.2008,

NTV Haber, “Erdoğan Ortadoğu’da seçime girse kazanır”, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/474456.asp>, (05.02.2009)

NTV Haber, “**Erdoğan: İsrail’in saldırısı barışa darbe**”, 29 Aralık 2008, <http://www.ntvmsnbc.com/news/470442.asp>

Özalp, Güven “Erdoğan’dan İsrail’e: Gazze senin ülken mi?”, *Milliyet Gazetesi*, 19.1.2009

Podeh, Elie, “The Final Fall of the Ottoman Empire”: Arab Discourse over Turkey's Accession to the European Union”, *Turkish Studies*, Vol: 8, Iss: 3, (Sep., 2007), ss. 317 - 328

Radikal Gazetesi, “Başbakan: Üslubum herhalde bu fosforlu bombalardan daha sert değil”, 14/01/2009

Radikal Gazetesi, “Erdoğan’a Binlerce Defa Teşekkürler”, 31/01/2009. Yazının İngilizce ve Arapçası için bkz.,

Raptopoulos, Nikolaos, “Rediscovering its Arab neighbours? The AKP imprint on Turkish Foreign Policy in the Middle East”, *Les Cahiers du RMES*, Vol: I, No: 1 (juillet 2004)

Ravid, Barak, “Defense Establishment Paper: Golan for Syria Peace, plan for Iran Strike”, *Haaretz Newspaper*, 29 Kasım 2008.

The Palestinian Information Center (PIC), <http://www.palestine-info.co.uk/en/> (e.t. 22.02.2008)

Turner, Many, “Building Democracy in Palestine: Liberal Peace Theory and the Election of Hamas”, *Democratizations*, Vol:13, no:5 (Dec., 2006), ss. 739-740

Weymouth, Lally, “We Believe We Can Achieve Something’ Turkey's prime minister speaks out from Davos”, *Newsweek*, Feb 9, 2009.

Zedjali, Essa bin Mohammed, “Erdogan deserves the honour of Arabs”, *Times of Oman*, February 07, 2009

Orta Doğu ülkelerinde gerçekleşen Mülakatlar.